

**Міністерство освіти і науки України
Одеський національний морський університет
Одеський державний університет внутрішніх справ
Всеукраїнська громадська організація «Асоціація українських правників»
Інститут модернізації змісту освіти
Інститут кримінального права і прикладної кримінології (м. Кишинів)
КАСН-ОНМУ: Центр досліджень Китаю
Науковий центр досліджень соціального розвитку країн
«Одного поясу, одного шляху»
Навчально-науковий морський гуманітарний інститут**

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА
УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ»,**

**ПРИСВЯЧЕНА ПАМ'ЯТІ ПРОФЕСОРА
Леоніда Васильовича Багрія-Шахматова**

**м. Одеса
20 травня 2022 року**

**Міністерство освіти і науки України
Одеський національний морський університет
Одеський державний університет внутрішніх справ
Всеукраїнська громадська організація
«Асоціація українських правників»
Інститут модернізації змісту освіти
Інститут кримінального права і прикладної кримінології
(м. Кишинів)
КАСН-ОНМУ: Центр досліджень Китаю
Науковий центр досліджень соціального розвитку країн
"Одного поясу, одного шляху"
Навчально-науковий морський гуманітарний інститут**

Міжнародна науково-практична конференція
***«Актуальні питання вдосконалення законодавства України
у сучасних умовах розвитку держави»,***
присвячена пам'яті професора
Леоніда Васильовича Багрія-Шахматова

**м. Одеса
20 травня 2022 року**

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Руденко С.В. – голова оргкомітету, ректор ОНМУ, доктор технічних наук, професор, президент КАСН-ОНМУ: Центру досліджень Китаю, співголова Ради Наукового центру досліджень соціального розвитку країн «Одного поясу, одного шляху»;

Кузніченко С.О. – співголова оргкомітету, ректор ОДУВС, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист, член-кореспондент Національної академії правових наук України;

Костицький В.В. – співголова оргкомітету, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії правових наук України, Президент Асоціації українських правників;

Пузанова Г.Й. – заступник голови оргкомітету, кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного і трудового права ОНМУ, керівник регіонального відділення Всеукраїнської громадської організації «Асоціація українських правників»;

Немчук О.О. – проректор з наукової роботи ОНМУ, доктор технічних наук, доцент;

Самойловська В.П. – кандидат економічних наук, доцент, директор Навчально-наукового морського гуманітарного інституту ОНМУ;

Кузніченко О.В. – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільного і трудового права ОНМУ;

Кукшинова О.О. – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального і адміністративного права ОНМУ;

Кулісв А.Ю. – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри морського права ОНМУ;

Михайлуца М.І. – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри українознавства, історико-правових та мовних дисциплін ОНМУ, член Національної спілки краєзнавців України;

Гловацька С.М. – кандидат технічних наук, доцент, декан факультету по роботі з іноземними студентами, директор КАСН-ОНМУ: Центру досліджень Китаю, виконавчий секретар Ради Наукового центру досліджень соціального розвитку країн «Одного поясу, одного шляху»;

Борщевська О.М. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного і трудового права ОНМУ.

Актуальні питання вдосконалення законодавства України у сучасних умовах розвитку держави, присвячені пам'яті професора Леоніда Васильовича Багрія-Шахматова: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 20 травня 2022 року); Одеський національний морський університет. – Одеса: Бондаренко М. А., 2022. – 320 с.

ISBN 978-617-8005-57-3

УДК 340

Матеріали друкуються в авторській редакції. Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є **обов'язковим**.

ISBN 978-617-8005-57-3

© Одеський національний морський університет, 2022

Особливості перетину кордону чоловіками-студентами та моряками
призовного віку в умовах воєнного часу

Іваніщенко О.В. 185

Трудовий договір (контракт) з іноземцями в умовах професійної
міграції і Covid-19

Кузніченко О.В., Менсо І.В. 187

Порівняння повних товариств відповідно до законодавства України та
Європейських країн

Паланчук В.Р. 192

Правове регулювання розвитку сфери інноваційної діяльності для
підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь

Сидор В. Д. 195

Межі суб'єктивних цивільних прав у контексті їх захисту

Стрижеус Д. А. 198

Електронні докази у соціальних мережах

Хутак А. III. 201

Надання повноважень реєстрації та розірвання шлюбів нотаріусам

Яківчук А.О., 205

СЕКЦІЯ 5. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА..... 208

Окремі аспекти кримінальної відповідальності, як засобу протидії
корупції у спорті

Грищенко О. А. 208

Геноцид: сутнісні кримінально-правові ознаки

Орловська Н.А. 211

Дослідження фізичного та фізіологічного профілю слідчого

Пасько О. М. 215

Визначення поняття «потерпілий» у кримінальному та кримінальному
процесуальному законодавстві України

Резніченко С.В., Резніченко Г.С. 219

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОТЕРПІЛИЙ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ТА КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Резніченко С.В.

*кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри цивільно-правових
дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ*

Резніченко Г.С.

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально права
та кримінології Одеського державного університету внутрішніх справ*

Традиційно вважається, що потерпілий - поняття кримінально-процесуальне, так як саме в Кримінальному процесуальному кодексі України дається його поняття (ст. 55) [1]. Хоча це не відповідає правилам юридичної науки щодо закріплення основних понять у матеріальній галузі права, процесуальна ж галузь — закріплює процедуру реалізації норм матеріальних галузей права. За класичної побудови, у нормах кримінального права, як матеріальної галузі права, повинно бути закріплено поняття потерпілого, як особи, якій кримінальним правопорушенням було завдано шкоди, у нормах кримінального процесуального права, як процесуальної галузі права, це поняття повинно отримати свій подальший розвиток та конкретизацію правового статусу потерпілого, вже як учасника процесуальних відносин, у зв'язку із вчиненням щодо нього кримінального правопорушення.

Потерпілий від кримінального правопорушення з'являється задовго до того, як він отримує кримінально-процесуальний статус потерпілого.

Поняття потерпілого в кримінальному праві і кримінальному процесі не збігаються. Кримінально-правове поняття потерпілого за обсягом ширше кримінально-процесуального та включає в себе не тільки фізичних і юридичних осіб, а й організації, що не володіють ознаками юридичної особи, а також суспільство і державу.

«Потерпілий» в кримінальному праві за кількома підставами відрізняється від кримінально-процесуальної фігури «потерпілого». Насамперед, кримінально-процесуальні норми (в тому числі і норми про потерпілого) оформилися і отримали своє закріплення в джерелах права історично раніше, ніж аналогічні норми матеріального права. Це пояснюється тим, що потерпілий від кримінального правопорушення протягом усього розвитку права і законодавства був учасником кримінального процесу (навіть якщо в окремі періоди його права були вельми обмежені). В рамках же кримінального права основна увага законодавця зосереджувалась на відносинах «суспільство (державна) – особа, яка вчинила кримінальне правопорушення».

Відмінність між кримінально-правовим і кримінально-процесуальним поняттями «потерпілий» можна провести і по моменту виникнення даної фігури в області правовідносин. Якщо в рамках кримінального права

потерпілий з'являється безпосередньо в момент вчинення кримінального правопорушення, то в кримінальному процесі, поряд з цим, необхідною є додаткова умова - владне волевиявлення у формі постанови про визнання потерпілим. У зв'язку з цим деякі вчені-процесуалісти критикують положення КПК України, наполягаючи на неприпустимості наділення посадових осіб, які ведуть провадження у справі, правом прийняття рішення про визнання особи потерпілою [2, с.51]. Дотримуючись їх логіки, можна говорити про тенденції зближення кримінального права і процесу з даного питання і встановленні в обох галузевих гілках загального положення, згідно з яким особа стає потерпілою безпосередньо в момент вчинення кримінального правопорушення, безвідносно до визнання її такою з боку держави.

Говорячи про характерні риси «потерпілого від кримінального правопорушення» в кримінальному праві і кримінальному процесі, слід також розглянути функції даної категорії. В кримінальному процесуальному праві це поняття є необхідним, щоб виділити потерпілого серед інших учасників кримінального процесу, наділити його специфічними правами і обов'язками для реалізації призначення кримінального судочинства. Іншу функцію виконує поняття потерпілого в кримінальному праві. Воно необхідне для визначення підстав кримінальної відповідальності, її диференціації та індивідуалізації. Одну з таких цілей переслідує, зокрема, включення законодавцем ознак, які характеризують поведінку потерпілого, в окремих складах кримінальних правопорушень. Як видно, у законодавстві склалася ситуація, коли один і той же термін в кримінальному праві і кримінальному процесі позначає неоднакові поняття.

З огляду на цю обставину, слід позначити можливі шляхи для вирішення позначеної проблематики.

Перший варіант полягає в зближенні матеріального і процесуального понять «потерпілого»: за основу в даному випадку приймається відповідна кримінально-правова категорія. Прихильниками такого підходу є П. С. Дагель, А. В. Гриненко, В. В. Іванов та ін. Однак в разі приведення процесуального поняття «потерпілого» відповідно до його матеріального аналогу, можна зіткнутися з новими проблемами. По-перше, правозастосовнику буде нелегко визначити, хто є потерпілим в кожному конкретному випадку для взаємодії з ним в рамках процесу (як вже зазначалося, саме з винесенням постанови про визнання потерпілим зв'язується момент набрання відповідним учасником з усіма його правами та обов'язками в процес). По-друге, правоохоронні органи за відсутності обов'язку виносити постанову про визнання потерпілим можуть просто відмовляти особі в реалізації його прав. Крім того, в силу багатофункціональності категорії «потерпілого» в КК України представляється недоцільним визначення загального поняття потерпілого, як в рамках кримінального права, так і в галузях кримінального циклу в цілому.

Інший варіант рішення аналізованої проблеми пропонують А. В. Сумачев і П. С. Яні. Ці вчені-юристи висловлюються за те, щоб назвати відповідну фігуру в кримінальному законодавстві «постраждалим» [3, с.6; 4, с.40] .

З урахуванням того, що як КК України, так і КПК України використовують обидва поняття «потерпілого» (матеріальне і процесуальне), зазначена пропозиція заслуговує на увагу. Якщо зберегти за процесуальним поняттям термін «потерпілий», а для позначення відповідної матеріально-правової категорії використовувати термін «постраждалий», можна усунути відому безсистемність в юридичній термінології.

Основною сучасною проблемою у цьому аспекті залишається фактичне обмеження або недотримання прав потерпілої особи.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 05.07.2012 р. № 4651-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Гриненко А. В. Потерпевший должен иметь не меньше процессуальных прав, чем обвиняемый. *Российская юстиция*. 2002. № 9. С. 51–52.
3. Сумачев А. В. Пострадавший как субъект уголовного правоотношения: учебное пособие. Тюмень, 1999. 116 с.
4. Яни П. С. Законодательное определение потерпевшего от преступления. *Российская юстиция*. 1995. № 4. С. 40–41.